

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

2012

Mária Príbelská

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

**KVANTITATÍVNY A KVALITATÍVNY VÝSKUM
V SOCIÁLNEJ PRÁCI**

Bakalárska práca

Študijný program: Sociálna práca

Školiace pracovisko: Katedra sociálnej práce

Školiteľ: Mgr.Zuzana Ďurčeková, PhD.

Nitra 2012

Mária Príbelská

Ďakujem mojej školiteľke práce

Mgr.Zuzane Ďurčekovej, PhD.

za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytla pri vypracovaní
bakalárskej práce .

ABSTRAKT

PRÍBELSKÁ, Mária: *Kvantitatívny a kvalitatívny výskum v sociálnej práci.*

[Bakalárska práca] – Univerzita Konštantína Filozova v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva; Katedra sociálnej práce.-Školiteľ : Mgr. Zuzana Ďurčeková, PhD.

Stupeň odbornej kvalifikácie Bakalár (Bc).-Nitra : FSVaZ, 2009. 60s.

Hlavnou témou autorkinej práce je porovnanie kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu v sociálnej práci. Táto práca je rozdelená do šiestich kapitol. V prvej kapitole sú zhrnuté teoretické poznatky zo sociológie a sociálnej práce. Druhá kapitola opisuje systematizáciu poznatkov z oblasti sociologického výskumu, ktorý vychádza z teoretických poznatkov a skúma spoločnosť a javy v spoločnosti. V tretej a v štvrtej kapitole opisuje a zameriava sa na kvalitatívny a kvantitatívny výskum jednotlivo, jeho formy a metódy. Obsahom piatej kapitoly je porovnanie a vyhodnotenie obidvoch výskumov-kvalitatívneho a kvantitatívneho, výhody pre prax a ich využitie. Poslednou časťou práce je diskusia, ktorá sa venuje smerovaniu výskumu v sociálnej práci a problémom s ktorými sa môžeme vo výskume stretnúť. Hlavným cieľom autorkinej práce je poukávanie na prepojenie kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu pri riešení rôznych problémov spoločnosti v rámci sociálnej práce a v kompetencii sociálnych pracovníkov a následné využitie v praxi.

Kľúčové slová:

Kvantitatívny výskum, kvalitatívny výskum, sociológia, sociálna práca,

ABSTRAKT

PRIBELSKA, Maria: *Quantitative and qualitative research in social science work.*

[Bachelor thesis]-Constantine The Philosopher University in Nitra, The Faculty of Social Sciences and Health Care; Department of social work. Thesis supervisor : Mgr. Zuzana Durcekova, Phd. The degree of professional qualification Bachelor(Bc).-Nitra : FSVaZ, 2009. 60p.

The main topic of the author's thesis is the comparison of a qualitative and quantitative research in social work. This thesis is divided into six separate chapters. The first chapter contains theoretical knowledge from sociology and social work. The second chapter describes knowledge systematization from social research area which leads from theoretical knowledge and explores the society and the phenomena in the society. The third and fourth chapter describes and focuses on quantitative a qualitative research particularly, on its forms and methods. The subject matter of the fifth chapter is the comparison and their utilization. The last part is the discussion, which deals with the trend of the research in social work and problems we might come across in the research. The main topic of the author's thesis is to point out the connection between qualitative and quantitative research when solving different society problems within social work and social workers competency and consequent utilization in practice.

Key words:

Quantitative research, qualitative research, sociology, social work

OBSAH

ÚVOD	10
1 SOCIOLOGIA A SOCIÁLNA PRÁCA	12
1.1 Charakteristika sociológie ako vedy	12
1.2 Vzťah sociológie k iným vedám	14
1.3 Sociálna práca	15
1.4 Súčasný trendy a smerovanie sociálnej práce	19
2 SOCIOLOGICKÝ VÝSKUM	22
2.1 Teoretické vymedzenie sociologického výskumu	22
2.2 Typy sociologických výskumov	23
2.3 Metódy sociologického výskumu	25
2.4 Techniky sociologického výskumu	27
2.5 Jednotlivé kroky sociologického výskumu	33
2.6 Etika vo výskumnej práci	37
3 KVANTITATÍVNY VÝSKUM V SOCIOLOGII	40
3.1 Charakteristika kvantitatívneho výskumu	40
3.2 Fázy kvantitatívneho výskumu	41
3.3 Techniky používané v kvantitatívnom výskume	41
4 KVALITATÍVNY VÝSKUM V SOCIOLOGII	45
4.1 Charakteristika kvalitatívneho výskumu	44
4.2 Fázy kvalitatívneho výskumu	46
4.3 Techniky používané v kvalitatívnom výskume	47

5 POROVNANIE KVALITATÍVNEHO A KVANTITATÍVNEHO VÝSKUMU	49
6 DISKUSIA	52
ZÁVER	55
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	57

ZOZNAM TABULIEK

Tab.1 Porovnanie kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu.

ÚVOD

Sociálna práca sa sústreďuje na zmiernenie, odhaľovanie a riešenie rôznych sociálnych problémov. Na súčasné podoby sociálnej práce vplyvajú dva trendy, a to globalizácia a europeizácia (Matulayová, 2008).

Podľa (Tomeša 2011) sa sociálna práca inštitucionalizuje, profesionalizuje, špecializuje, vnútorne štruktúruje a privatizuje. S rozvojom spoločnosti, s meniacimi a neustále pribúdajúcimi problémami sa mení aj obsah sociálnej práce.

Výskum v sociálnej práci je veľmi dôležitou súčasťou sociálnej práce. Na Slovensku výskum v tejto oblasti realizuje Inštitút pre výskum práce a rodiny. Jeho výskumná činnosť sa zameriava na oblasti sociálnej a rodinnej politiky, trhu práce a zamestnanosti, zamestnaneckých vzťahov a v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výstupom výskumu sú buď číselné vyjadrenia o tom ktorom spoločenskom jave alebo príčiny daného javu. V roku 2011 bolo uskutočnených 22 výskumných úloh/projektov realizovaných na základe kontraktu s MPSVR SR (Výročná správa...2011, 2012).

Cieľom našej práce je zhrnúť teoretické poznatky z oblasti sociologického výskumu v sociálnej práci a zovšeobecniť tieto poznatky a odporúčania pre prax. Bakalárska práca je rozdelená na šesť kapitol.

Úvodná kapitola s názvom Sociológia a sociálna práca sa zaoberá zhrnutím teoretických poznatkov z daných oblastí. Sociológia je neoddeliteľnou súčasťou nášho života, skúma spoločnosť, v ktorej žijeme, vzťahy a väzby v nej. Túto kapitolu sme rozdelili na štyri časti. V prvej časti sme sa venovali charakteristike sociológie ako vedy, opísala a vysvetlila som základné funkcie sociológie a jej základné delenie. V druhej podkapitole sme sa zaoberali vzťahom sociológie k iným vedám. Záver tejto kapitoly je venovaný teoretickému vymedzeniu sociálnej práce a súčasným trendom a smerovaniu sociálnej práce.

V nasledujúcej kapitole sme sa sústredili na systematizáciu poznatkov z oblasti sociologického výskumu. Sociologický výskum, ktorý vychádza z teoretických poznatkov, skúma spoločnosť a javy v spoločnosti. Cieľom je analýza týchto spoločenských javov, zisťovanie informácií a nových poznatkov o tom ktorom jave. V tejto časti práce sme zhrnuli základné informácie o typoch, metódach a technikách sociologického výskumu.

V záverečnej časti tejto kapitoly sme zhrnuli základné kroky sociologického výskumu a základné charakteristiky týkajúce sa etiky vo výskumnej práci.

V ďalších dvoch kapitolách sme sa sústredili osobitne na kvalitatívny výskum a osobitne na kvantitatívny výskum. V každej z týchto dvoch kapitol sme charakterizovali daný typ výskumu, opísali sme jednotlivé fázy a techniky používané pri tom ktorom výskume.

V piatej kapitole sme na základe zistených teoretických poznatkov porovnali oba výskumy – kvalitatívny aj kvantitatívny. Zhrnuli som teoretické informácie o daných výskumoch, vymedzili sme ich špecifiká a navzájom sme ich porovnali.

Posledná časť je venovaná diskusii týkajúcej sa súčasného smerovania výskumu v sociálnej práci a problémov, s ktorými sa môžeme stretnúť vo výskume.

Materiály na spracovanie tejto problematiky sme čerpali hlavne z knižných publikácií a z dostupných informácií na internete.

1 SOCIOLÓGIA A SOCIÁLNA PRÁCA

1.1 Charakteristika sociológie ako vedy

Sociológia je vedou o spoločnosti a o vzťahoch, ktoré tu vznikajú (Sopóci a Búzik 2003) na základe poznatkov viacerých sociológov vymedzujú sociológiu ako vedu o sociálnom správaní, o vzájomnom pôsobení ľudí, o sociálnych skupinách, o sociálnych vzťahoch, o sociálnej štruktúre a pod. Reichel (2004, s. 69) definuje sociológiu ako „vedu, ktorej predmetom záujmu sú súbory javov a procesov tvoriacich sociálnu skutočnosť.“ Melkusová (2002, s. 6) definuje sociológiu ako „vedu o sociálnych systémoch, o sociálnych štruktúrach, o organizácii spoločnosti i sociálnych vzťahoch v nej, snaží sa pochopiť ľudské konanie a správanie.“

Medzi základné funkcie sociológie patrí (Plávková, 2008):

- *Poznávacia (kognitívna) funkcia*

Ide o snahu človeka spoznávať bez ohľadu na to, či tieto poznatky využije v praxi.

- *Sociotechnická funkcia*

Uplatňuje sa v rámci riadenia procesov vo všetkých oblastiach spoločenského života.

- *Humanizačná funkcia*

Táto funkcia pomáha človeku spoznávať spoločnosť, v ktorej žije, javy a procesy, ktoré sa ho dotýkajú.

Všeobecne sa rozlišuje šesť základných hľadísk sociológie (Sopóci a Búzik, 2003):

- *Demografické hľadisko*

Sociológia pri skúmaní spoločnosti vychádza z konkrétnej populácie.

- *Psychologické hľadisko*

Sociológia berie ohľad na jednotlivcov, ktorí tvoria spoločnosť, ich individuálne charakteristiky, záujmy a pod.

- *Kolektívne hľadisko*

Toto hľadisko zdôrazňuje, že pri problémoch sa jednotlivci združujú do skupín, ktoré tvoria spoločnosť.

- *Štruktúrne hľadisko*

Sociológia sa sústreďuje na skúmanie spoločnosti ako zložitého, vnútorne členeného celku. Skúma ako je tento celok usporiadaný, aké sú vzťahy medzi jednotlivými prvkami a aké procesy v ňom prebiehajú.

- *Kultúrne hľadisko*

Prihliada na to, že spoločnosť tvorí systém hodnôt, noriem, vzorov správania, poznatkov, vierovyznaní a sociálnych inštitúcií, ktoré tvoria kultúru spoločnosti.

- *Dynamické hľadisko*

Sociológia sa zaoberá spoločnosťou, ktorá sa neustále mení, vyvíja.

Sociológiu možno členiť (Melkusová, 2002):

- Vertikálne, t. j. podľa úrovne zovšeobecnenia poznatkov. Toto členenie vychádza z predpokladu, že sociológia je teoreticko-empirickou vedou. Patrí tu:
 - Všeobecná sociologická teória – snaží sa v spoločnosti odhaliť základné zákonitosti jej utvárania a vývoja.
 - Teórie strednej úrovne (teórie stredného dosahu) – vypovedajú o určitej oblasti sociálnej skutočnosti, ako je napr. armáda, mesto, vidiek, mládež a pod.
 - Konkrétne empirické výskumy – ide o zhromažďovanie konkrétnych údajov o sociálnom svete.
- Horizontálne, t. j. podľa charakteru tém, ktorými sa zaoberá. Utvárajú ju jednotlivé sociologické disciplíny.

Viacerí autori, ako aj napr. (Plávková 2008) delia sociológiu na:

- makrosociológiu, ktorá sa zaoberá skúmaním väčších sociálnych útvarov (štátov, politických strán, veľkých organizácií),
- mikrosociológiu, ktorá sa orientuje na skúmanie štruktúry a dynamiky malých sociálnych skupín, akými sú napr. rodina, pracovný kolektív.

1.2 Vzťah sociológie k iným vedám

Spoločnosť je predmetom skúmania viacerých vedných disciplín, ktoré sa so sociológiou prelínajú. Ide najmä o (Sopóci a Búzik, 2003):

- *Psychológiu*

Psychológia sa sústreďí na skúmanie jednotlivca v spoločnosti a jeho psychiky, skúma vnútorné charakteristiky človeka, zatiaľ čo sociológia sa zaoberá vonkajšími vzťahmi medzi ľuďmi. Kombináciou týchto dvoch vedných disciplín je sociálna psychológia, ktorá sa zaoberá vzťahmi medzi jednotlivcami a skupinami a pôsobením sociálnych skupín na jednotlivcov.

- *Ekonomiu*

Ekonomia skúma výrobu, rozdeľovanie a spotrebu tovarov a služieb v spoločnosti. Sociológia sa zaoberá fungovaním ekonomických inštitúcií v spoločnosti, ich miestom a vplyvom na spoločnosť.

- *Politológiu*

Politológia skúma procesy získavania a uplatňovania moci v spoločnosti a zaoberá sa problematikou politického systému v spoločnosti. Sociológia študuje politické inštitúcie ako súčasť života spoločnosti.

- *Antropológiu*

Antropológia skúma kultúrne stránky spoločnosti, sústreďuje sa na tradičné spoločenstvá a skupiny. Sociológia sa zameriava skôr na súčasné, moderné spoločnosti.

- *Históriu*

História a sociológia majú rovnaký predmet skúmania, ale história sa zaoberá minulosťou a sociológia súčasnosťou, prípadne dopadom minulosti na súčasnú spoločnosť.

1.3 Sociálna práca

Sociálna práca ako spoločenskovedná disciplína aj praktická činnosť vznikla na prelome 19. a 20. storočia ako reakcia na vývoj modernej spoločnosti (Tokárová 2007) rozlišuje sociálnu prácu ako:

- pomenovanie praxe, prípadne odboru štúdia,
- pomenovanie vednej disciplíny.

Praktická sociálna práca je kontaktom sociálneho pracovníka s klientom za účelom stanovenia diagnózy a terapie. Pričom je tu snaha o riešenie alebo zmiernenie problémov, ktoré nastali. Aby sa sociálna práca realizovala komplexne, zodpovedne, koncepčne a profesionálne, vyžaduje si vytvorenie inštitucionálnych základov sociálnej práce, a to:

- na globálnej úrovni, v rámci európskych štruktúr,
- na úrovni štátu, resp. štátnej správy,
- na úrovni iných nevládných spoločenských organizácií, združení, nadácií,
- vzájomnou spolupracou nevládných inštitúcií a štátu, resp. samosprávy miest a obcí. (Tokárová, 2007)

Objektom sociálnej práce sú sociálne javy a problémy, príčiny problémov, sociálne opatrenia, vzťah jednotlivcov a skupín k sociálnym problémom, postoje a názory súvisiace so sociálnymi problémami, možnosti prevencie sociálnych problémov a efektívnosť jednotlivých metód sociálnej práce. Subjektom sociálnej práce je človek. Sociálnu prácu realizuje sociálny pracovník (Tokárová, 2007) charakterizuje sociálneho pracovníka ako odborníka, ktorý sa zaoberá sociálnou pomocou jednotlivcom, skupine alebo komunite, ktorí sa dočasne alebo trvalo nachádzajú v problémovej situácii vyžadujúcej spoločenskú sociálnu intervenciu. Sociálna práca je realizovaná v rôznych oblastiach. Podľa Strieženca (1999 In Tokárová, 2007, s. 42 – 44) možno odlíšiť nasledujúce druhy sociálnej práce:

- *Individuálna (prípadová) sociálna práca*

Ide o konkrétnu sociálnu prácu s jednotlivcom, klientom.

- *Skupinová sociálna práca*

Jedná sa o sociálnu prácu s väčším počtom osôb, skupinou. Členovia skupiny sa navzájom ovplyvňujú. Médiom býva spoločný problém.

- *Sociálna práca komunitná*

Je zameraná na konkrétne životné situácie v určitých územných celkoch.

- *Sociálna práca kuratívna*

Ide o odstraňovanie, neutralizovanie alebo zmierňovanie vzniknutých sociálne negatívnych, dysfunkčných procesov a prvkov týkajúcich sa jednotlivcov, skupín, komunít a spoločnosti.

- *Sociálna práca penitenciárna a postpenitenciárna*

Sleduje vytváranie predpokladov na zaradenie sa do občianskeho života. Pripravuje ľudí na rešpektovanie zákonov, spoločenskej morálky a sociálnych noriem.

- *Sociálna práca podniková*

Sústredzuje pozornosť na riadenie, komunikáciu, sociálnu štruktúru, klímu, mobilitu, vzťahy a podobné javy v spoločnosti.

- *Preventívna sociálna práca*

Zameriava sa na predchádzanie a znižovanie dôsledkov nežiaducich javov.

- *Rehabilitačná sociálna práca*

Ide o sociálnu prácu zameranú na obnovenie alebo vytvorenie najvyššieho stupňa fyzickej, psychickej, sociálnej a pracovnej výkonnosti človeka, aby mohol byť efektívne zaradený do spoločenského života.

- *Resocializačná sociálna práca*

Zameriava sa na odstraňovanie alebo minimalizovanie dlhodobo pretrvávajúcich krízových životných situácií.

Medzi jednotlivé nástroje sociálnej práce patrí: Strieženec (1999 In Tokárová, 2007, s. 42 – 44)

- *Sociálna prevencia*

Ide o prevenciu vzniku sociálno-patologických javov, vytváranie priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej. Prevencia môže byť:

- Primárna – je zameraná na celú spoločnosť, realizuje sa formou osvedy.
- Sekundárna – zameriava sa na rizikové skupiny.
- terciárna – ide o konkrétnu pomoc, podporu pre tie skupiny, resp. jednotlivcov, u ktorých už problém nastal.

- *Sociálne poradenstvo*

Poradenstvo znamená vysvetľovanie a ovplyvňovanie ľudského správania s cieľom minimalizovať a odstrániť problémy a zabezpečiť tak optimálne fungovanie jedinca v spoločnosti (Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách) definuje sociálne poradenstvo v § 19: „Sociálne poradenstvo je odborná činnosť zameraná na pomoc fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii. Sociálne poradenstvo sa vykonáva na úrovni základného sociálneho poradenstva a špecializovaného sociálneho poradenstva.“

- Sociálno-právna ochrana

Ide o súbor opatrení zabezpečujúcich sociálno-právnu ochranu znevýhodnených skupín.

- *Sociálne služby*

Sociálne služby upravuje (zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách) V § 2 tohto zákona sa uvádza, že sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,

- zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
 - riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
 - prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny.
- *Sociálne dávky a kompenzácie*
Ide o rôzne peňažné dávky a kompenzácie, ktoré slúžia na zmiernenie nepriaznivej situácie jedinca a jeho rodiny.

Sociálna práca využíva kombináciu viacerých metód v závislosti od konkrétneho problému s prihliadnutím na individualitu danej osoby a jej situácie. Vo všeobecnosti je metóda cesta, spôsob na dosiahnutie cieľa. Niektorí autori označujú formy sociálnej práce za základné, hlavné alebo klasické metódy sociálnej práce. Formy sociálnej práce zohľadňujú hľadisko početnosti. Medzi základné formy sociálnej práce patrí (Žiaková, 2011):

- sociálna práca s jednotlivcom,
- sociálna práca s rodinou,
- sociálna práca so skupinou,
- sociálna práca s komunitou,
- sociálna práca so spoločnosťou.

V závislosti od formy sociálnej práce sa volí aj konkrétna forma s danou osobou. Patrí tu napr. sociálna diagnostika, poradenstvo, terapeutické postupy, sociálna prevencia, sociálna intervencia, streetwork, supervízia, mediácia, sociálne plánovanie, sociálne projektovanie, nácvik komunikačných zručností atď. Takmer pri všetkých formách a pracovných postupoch sa používajú základné metódy sociálnej práce, ktorými sú rozhovor a pozorovanie. Medzi špecifické metódy používané pri konkrétnom pracovnom postupe možno zaradiť poradenský rozhovor, diagnostický rozhovor, rolové hry, brainstorming, konfrontácia, zadávanie domácich úloh, reflexia atď. Na základe špecifik cieľovej skupiny možno rozlíšiť (Žiaková, 2011):

- Demografické hľadisko:

- vek – sociálna práca s deťmi, s mládežou, dospelými a starými ľuďmi,
 - pohlavie – sociálna práca s mužmi, so ženami.
 - etnikum – sociálna práca s minoritou, s rómskym etnikom, s etnickými skupinami.
- Hľadisko problému:
 - sociálna práca s nezamestnanými,
 - sociálna práca s bezdomovcami,
 - sociálna práca s osamelými matkami,
 - sociálna práca s užívateľmi drog,
 - sociálna práca s dlhodobo chorými atď.

1.4 Súčasný trendy a smerovanie sociálnej práce

Trendy a smerovanie sociálnej práce úzko súvisia s problémami, ktoré sú v dnešnej dobe aktuálne a ktoré je potrebné riešiť. Ide najmä o problémy týkajúce sa vysokej miery nezamestnanosti, krízy rodiny, problémy detí a dospelých jedincov. (Možný, 2002)

Podľa (Matulayovej, 2008) na súčasné podoby sociálnej práce vplyvajú dva trendy, a to globalizácia a europeizácia. Ekonomická, politická a kultúrna globalizácia mení teoretické a organizačné podmienky sociálnej práce, pričom táto ovplyvňuje každodenné životy, povahu sociálnych problémov a formy sociálneho zabezpečenia a sociálnych služieb. Zvyšuje sa požiadavka na kvalifikáciu, rozvíja sa multiprofesijná spolupráca, realizujú sa nové kombinácie profesií. Podľa ekonomickej globalizácie musia byť minimalizované štátne (verejné) výdavky na sociálnu ochranu. Diskutuje sa o rekonštrukcii sociálneho štátu vo vzťahu k trvalému tlaku na redukciu roly štátu a dosiahnutie tzv. racionalizácie, či ekonomickej efektívnosti sociálnych služieb. V systéme sociálnych služieb sa požaduje

uplatňovanie manažérskeho prístupu v sociálnej práci a objavuje sa tendencia privatizovať sociálne služby do najvyššej možnej miery.

Igor Tomeš (2010) zhrnul vývojové tendencie sociálnej práce vo svete nasledovne:

- sociálna práca sa inštitucionalizuje,
- sociálna práca sa profesionalizuje,
- sociálna práca sa špecializuje a vnútorne štruktúruje,
- sociálna práca sa privatizuje,
- mení sa obsah sociálnej práce, rozširuje sa jej pôsobenie, preniká do nových vedných odborov (pracovné pomery, zdravotníctvo, školstvo, trestná justícia).

Dnes sa už nestretáme s univerzálnym sociálnym pracovníkom, ale so sociálnym pracovníkom, ktorý je úzko špecifikovaný. Ide o špecialistov v rozličných odboroch, ako je zdravotníctvo, školstvo a pod. V rámci týchto odborov sa ďalej špecializujú napr. na terénnu prácu, poradenstvo,... Takisto sa mení aj koncepcia vzdelávania sociálnych pracovníkov.

Autor vymedzuje aj chýbajúce komponenty sociálnej práce (Tomeš, 2010):

- právna úprava, ktorá by definovala kompetencie (vrátane vzdelávania), zodpovednosť sociálneho pracovníka a dohľad nad etikou,
- profesijná komora, ktorá by postihovala neplnenie etických noriem, dozerala by na kvalitu vzdelávania sociálnych pracovníkov a radila by ministerstvám v otázkach sociálnej práce,
- štátne akreditačné vzdelávacie štandardy,
- ucelená teória sociálnej práce a systematický výskum – jedná sa o medzeru medzi praxou a výskumom. Podľa autora praktici sa zaoberajú prípadmi, ktoré sú jedinečné a na druhej strane výskum sa snaží zovšeobecňovať zistené výsledky. Pokusom ako tento stav prekonať je „najlepšia prax“ (best practices), ktorá umožňuje využiť tak vedecké poznatky ako aj praktické skúsenosti.

Riešením sú nasledujúce vízie (Tomeš, 2010):

- zrovnoprávnenie profesií vyžadujúce vyššie odborné vzdelania a vysokoškolské vzdelanie,
- akademický výskum,
- spojenie sociálnej práce so sociálnou politikou,
- sociálna práca ako samostatný akademický a vedný odbor – socionómia.

Vojtech Tkáč (2011, s. 21) uvádza: „Základným východiskom súčasnej etapy vývoja a vývinu sociálnej práce je dôsledná analýza dosiahnutého stavu a určenie princípov ďalšieho rozvoja sociálnej práce. Medzinárodné pramene a medzinárodný kontext sociálnej práce sú v podmienkach europeizácie, globalizácie a integrácie sústavne inovované bez adekvátnej domácej odozvy. Normatívne medzinárodnoprávne pramene sociálnej práce ako súčasti vnútroštátneho normatívneho sociálneho systému sa dostávajú do stavu normatívnej sociálnej inflácie a adresáti ich nielen nedodržiavajú, ale ani ich nepoznajú. Po rokoch hypertrofie centrálnej direktívnej regulácie sociálnej sféry sa princíp subsidiarity a proporcionality narúša hypertrofiou hyperregulácie Európskej únie, podporenou tvorbou súdnych sociálnych regulatívov, navyše často spojených s formuláciou, „predpis, normatív nie je k dispozícii v slovenčine“. Voľný pohyb štyroch základných výrobných faktorov (osoby, tovary, služby, kapitál a peňažné platby) nielen v Európskej únii, ale i v Európskom hospodárskom priestore, v európskej integrácii a v globalizovanom svete, spojený s informačnými sústavami, s pôsobením nových prameňov regulácie sociálnej práce (svetové sociálne pakty, kolektívne zmluvy a napríklad aj podniková sociálna práca v multinacionálnej korporácii) vyžadujú hlbokú, ale najmä aktualizovanú analýzu a schopnosť jej bezodkladnej a flexibilnej konkrétnej aplikácie, realizácie a interpretácie v konkrétnych podmienkach, a to bez *omisívnych* prístupov k teórii, vede a pedagogickej dimenzii sociálnej práce. Nové paradigmy sociálnej práce predpokladajú nové prístupy k transformácii sociálnej sféry v komplexnom a v koncepcionom prístupe. Ich súčasťou musia byť sociálne práva a ekonomické práva novej generácie, ktoré zabezpečia ľudskú dôstojnosť všetkým, prispejú každému mať a uplatňovať právo byť čestne bohatým a prispejú k právu každého nebyť chudobným.“

(Vojtech Tkáč 2011, s. 21)

2 SOCIOLOGICKÝ VÝSKUM

2.1 Teoretické vymedzenie sociologického výskumu

Sociologický výskum je charakterizovaný ako špecifický výskumný postup zameraný na skúmanie spoločenských (sociálnych) javov, ktorý využíva empirické údaje (Sopóci a Búzik). Sociologické výskumy vychádzajú z teoretických poznatkov a tieto poznatky buď potvrdzujú, prehlbujú, upresňujú alebo odmietajú (Plávková 2008,) pod pojmom sociologický výskum rozumie organizovaný súhrn poznávacích a pomocných činností, zameraných na sociálne javy. Základným cieľom je poznanie reálnej sociálnej skutočnosti (Barát, Moravčíková, Svitačová, 2000, s. 73) chápú sociologický výskum ako „cieľavedomý proces poznávania, popisovania, registrovania, spracovania a verifikovania výsledkov tejto činnosti.“ Podľa Hendla (s. 19, In: Vyhnalová, 2010, s. 7) „sociologický výskum predstavuje systematické skúmanie prírodných alebo sociálnych (spoločenských) javov s cieľom získať poznatky, ktoré popisujú a objasňujú spoločnosť, okolitý svet.“

Sociálnym výskumom v Slovenskej republike sa zaoberá Inštitút pre výskum práce a rodiny. Jeho hlavnou úlohou je výskumná činnosť v oblasti sociálnej a rodinnej politiky, trhu práce a zamestnanosti, zamestnaneckých vzťahov a v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výsledky výskumu sú využívané pri tvorbe zákonov, koncepcií, stratégií a programov v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Možno vymedziť niekoľko znakov výskumu (Vyhnalová, 2010), a to:

- výskum je procesom zhromažďovania informácií, údajov, faktov,
- výskum je syntetický,
- výskum problematizuje a syntetizuje súčasné poznatky,
- výskum je kritickou analýzou,
- cieľom výskumu je nárast poznania.

Predmetom sociologického výskumu sú sociálne javy v spoločnosti, ktoré zahŕňajú rôzne sociologické útvary (sociálne skupiny, spolky, inštitúcie a pod.), spoločenské procesy, aktivity jednotlivcov aj sociálnych skupín a ostatné zložky spoločnosti. Cieľom

sociologického výskumu je opísať sociálne javy, skúmať ich alebo vysvetľovať. (Barbbi, 2008)

Úlohy sociálneho výskumu (Postavenie ... 2011):

- systematický výskum životnej úrovne, rodiny, zamestnanosti, povolání a pracovných vzťahov,
- prieskum sociálnej situácie obyvateľstva a zvlášť marginálnych skupín,
- monitorovanie trhu práce, jeho fungovanie na celoštátnej, regionálnej i odvetvovej úrovni,
- výskum demografických procesov a životných podmienok obyvateľstva,
- monitorovanie fungovania jednotlivých subsystemov štátnych dávok, sociálnej pomoci a sociálneho poistenia.

Výskum v sociálnej práci môže byť klasifikovaný a triedený s ohľadom na rozmanitosť kritérií, ktoré zdôrazňujú Loučková (1998, s. 325, in: Loučková, 2001, s. 317):

- ich účel pre informovanie, porovnávanie alebo zlepšenie služieb s ohľadom na perspektívu projektu, manažérov, praktikov alebo iných užívateľov,
- ich ciele ako faktografické alebo koncepčné,
- ich orientáciu ako empirickú alebo interpretatívnu,
- ich metodológiu ako kvalitatívnu, kvantitatívnu alebo integrovanú,
- ich design, ktorý môže byť založený na survey, dotazníkovom interview, naratívnej štúdií, prípadovej štúdií, samostatnom systéme prípadne experimente.

2.2 Typy sociologických výskumov

Z hľadiska metodológie sa rozlišujú štyri základné typy výskumov (Plávková, 2008):

- *Teoretické výskumy*

Kumulujú teoretické poznatky a zovšeobecňujú ich. Cieľom je pripraviť podklady pre výskum v teréne.

- *Opisné (deskriptívne) výskumy*

Zachytávajú stav skúmaného javu v danom okamihu, odpovedá na otázky: kto, ako a koľko.

- *Diagnostické (kauzálné) výskumy*

Hľadajú odpovede na príčiny, zdroje, okolnosti týkajúce sa vlastností alebo princípov skúmaného javu, skutočnosti.

- *Prognostické výskumy*

Predpovedajú budúci vývoj skúmaného javu.

(Kašparová , Komárková, Surynek, 2001) uvádzajú niekoľko delení sociologického výskumu, ide o delenie:

- Podľa funkcie na:
 - teoretický výskum,
 - aplikovaný výskum,
 - metodologický výskum.
- Podľa poznávacích cieľov:
 - popisný (deskriptívny) výskum,
 - explikatívny výskum (okrem popisu obsahuje aj vzájomné väzby).
- Podľa poňatia témy:
 - komplexný výskum,
 - čiastočný výskum.
- Podľa zameranie na rozsah:
 - extenzívny výskum,
 - intenzívny výskum.
- Podľa spôsobu prevedenia:
 - individuálny výskum,
 - tímový výskum.

- Podľa dĺžky trvania:
 - operatívny výskum,
 - longitudinálny výskum.

2.3 Metódy sociologického výskumu

Metódou v sociologickom výskume je súhrn myšlienkových, racionálnych postupov alebo úkonov, ktorých výsledkom je získavanie vedeckých faktov a poznatkov (Plávková, 2008,) všeobecne sa vo vedeckovýskumných prácach používajú tri základné kategórie metód, a to:

- pomocné metódy – slúžia na zhromažďovanie empirických faktov a ich opis,
- špeciálne metódy – slúžia na systematizovanie a porovnávanie údajov a čiastočne aj na ich vysvetľovanie,
- základné vedecké metódy – využívajú sa pri interpretácii získaných údajov.

V sociologických výskumoch sa najčastejšie využívajú tieto metódy (Plávková, 2008.):

- *Štatistická metóda*

Používa sa vo všetkých druhoch a etapách sociologického výskumu. Skúma kvantitatívnu stránku prepojenú s ich kvalitatívnou stránkou. Má dve varianty, a to vyčerpávajúce zisťovanie (do výskumu sa zaradia všetky jednotky skúmaného javu) a výberové zisťovanie (výskum sa týka len reprezentatívnej časti). Nevýhodou tejto metódy je zjednodušenie vo forme číselných údajov, preto je dobre tento výskum dopĺňať o iný výskum.

- *Monografická metóda*

Ide o opis jednotlivého prípadu, typického javu alebo o opis jednej osoby. Výhodou metódy je, že ide o skúmanie jednotlivca, avšak tieto poznatky nemožno zovšeobecňovať. Skúmané javy sú v prirodzených podmienkach. Ide o časovo

náročnú metódu. Vyžaduje sa vysoká kvalifikácia bádateľov. Táto metóda je vhodná v kombinácii s historickou, štatistickou a typologickou metódou.

- *Sociologická historická metóda*

Skúma a objavuje minulé javy a procesy. Prostredníctvom tejto metódy je možné objasniť vznik, vývin a spoločenské fungovanie určitého javu. Pri postupoch môže byť použitá jedna z nasledujúcich metód:

- diachronická metóda – spoločenský jav sa sleduje systematicky, v chronologickom slede, v časovej postupnosti od jeho vzniku cez všetky vývinové stupne; cieľom je zachytiť trend, ktorým sa jav ubera,
- panelová metóda – ide o periodické sledovanie vývinu určitého javu,
- synchronická metóda – ide o sledovanie javu v prierezoch, vývinové tendencie sa zisťujú vzájomným porovnávaním javov.

- *Typologická metóda*

Táto metóda znamená klasifikačný postup, ktorý rozdeľuje kategóriu do podkategórií. Vystihuje podstatné a spoločné znaky spoločenských javov. Postup pri vytváraní typológie je nasledovný:

- vyberú sa premenné,
- pomocou premenných sa definujú typy,
- vyznačia sa podstatné rozdiely medzi jednotlivými typmi.

Možno vytvárať typológiu reálnych typov a ideálnych typov.

- *Experimentálna metóda*

Ide o najmenej využívanú metódu v sociológii. Výskumník navodí určitú situáciu a potom sleduje zmeny u jednotlivca, ktoré nastanú. Experimentovanie sa týka predovšetkým mikrosociálnych javov. Predmetom experimentov sú postoje, názory, záujmy, potreby.

- *Komparatívna, porovnávacía metóda*

Sledujú sa príčinné vzťahy a súvislosti. V sociológii je významná najmä) historická, štatistická a etnografická komparácia.

- *Biografická metóda*

Snaží sa opisovať života jedinca alebo malého počtu osôb v súvislostiach. Väčšinou ide o interpretáciu priebehu života iným jedincom. Biografia sa snaží aj o porovnávanie a vyhľadávanie rozdielov a podobnosti. Využívajú sa poznatky z ostatných vedných disciplín, ako napr. psychológie, pedagogiky, gerontológie, etnológie.

Sociálna práca pri výskume využíva metodológiu výskumu sociálnych, psychologických alebo pedagogických vied. Metódy výskumu v spoločenských vedách možno rozdeliť na dva druhy Švec (1997 In Žiaková, 2011, s. 87):

- Metódy získavania faktov z objektívnych situácií:
 - pozorovanie,
 - experiment,
 - analýza dokumentov,
 - analýza produktov činností.
- Metódy získavania faktov zo subjektívnych výpovedí:
 - rozhovor,
 - dotazník,
 - interview,
 - sociometrická metóda.

2.4 Techniky sociologického výskumu

Výskumné techniky sociologického výskumu predstavujú isté mechanické postupy, prostriedky, za pomoci ktorých sa uskutočňuje získavanie údajov v rámci konkrétneho výskumu(Babbie, 2007) Medzi techniky sociologického výskumu sa zaraďujú:

- *Rozhovor (interview)*

Táto technika sa väčšinou zakladá na kladení a zodpovedaní otázok. Výhodou je priama komunikácia výskumníka s respondentom, počas ktorej môže výskumník primerane reagovať a sledovať aj neverbálne prejavy respondenta. Výskumník sa môže prispôsobovať respondentovi. Nevýhodou je finančná a časová náročnosť tejto techniky a taktiež zabezpečenie objektívnosti. Podľa spôsobu a postupu kladenia otázok sa rozlišuje (Barát, Moravčíková , Svitačová, 2008):

- štandardizovaný rozhovor, ktorý sa riadi prísnyimi pravidlami, otázky sú výlučne zatvorené, kategorizované, viacalternatívne alebo stupnicové.
- neštandardizovaný rozhovor, ktorý predstavuje voľný rozhovor bez pravidiel, formulácia, poradie, vynechanie alebo vkladanie otázok je na rozhodnutí výskumníka.
- pološtandardizovaný rozhovor, pri ktorom sú štandardizované otázky doplnené voľnými otázkami.

Osobnosť výskumníka musí byť dostatočne informovaná o téme, na ktorú bude viesť rozhovor, musí byť zdvorilá, vedieť nadviazať kontakt s respondentom a musí vedieť správne zaznamenávať odpovede. Rozhovor si vyžaduje dôkladnú prípravu.

Jednotlivé kroky pri rozhovore(Plávková, 2008):

- príprava na rozhovor,
- zahájenie rozhovoru,
- samotný priebeh rozhovoru,
- rozvíjanie témy rozhovoru,
- zaznamenanie si údajov z rozhovoru,

- ukončenie rozhovoru,
- spracovanie výsledkov.

Rozhovor by mal prebiehať podľa určitých zásad(Plávkova, 2008):

- mal by sa odohrávať v tichom a pokojnom prostredí, kde jednotliví účastníci nebudú rušení
- výskumník by mal klásť otázky jasne a jednoducho,
- výskumník by nemal klásť otázky o tom, čo mu nie je známe,
- kladenie otázok má mať neutrálny charakter, nemá ovplyvňovať spôsob ako respondent odpovedá,
- priebeh rozhovoru a zaznamenávanie odpovedí musí byť pre každého účastníka rozhovoru rovnaké,
- výskumník nemá na odpovede respondenta reagovať.

Výhody rozhovoru:

- priama komunikácia,
- možnosť sledovať aj neverbálne znaky a prejavy respondenta,
- možnosť rýchlo a primerane reagovať na odpovede respondenta,
- návratnosť.

Nevýhody:

- objektívnosť výskumníka,
- finančná a časová náročnosť,
- potrebná dôsledná príprava na rozhovor,
- nie je možné vykonávať vo veľkom.

- *Dotazník*

Dotazník je súborom otázok, na ktoré určitý subjekt odpovedá. Ide o najlacnejšiu techniku pre hromadné zisťovanie, umožňuje jednoduché vyhodnotenie a odpovede sú použiteľné na dlhšie obdobie (Plavková, 2008)

Obsahuje otázky:

- otvorené – respondent odpovedá na ne vlastnými slovami,
- uzavreté, ktoré majú viac alternatív odpovedí,
- polootvorené, resp. polozatvorené otázky, ktoré okrem možných alternatív odpovedí obsahujú aj možnosť vyjadriť vlastný názor.

Výhody:

- nízke náklady,
- umožňuje zisťovanie o veľkom počte respondentov,
- jednoduché vyhodnotenie,
- jednoduché vyplňanie.

Nevýhody:

- vyžaduje precízne vypracovanie dotazníka,
- nie je zaručená návratnosť dotazníka,
- nie je zaručená kvalita odpovedí.

- *Anketa*

Ide o spôsob hromadného alebo výberového zisťovania verejnej mienky o určitom probléme. Je tu minimálna kontrola výberu vzorky respondentov a vyplňovania anketového hárku(Plavková, 2008)

Výhody:

- hromadné zisťovanie,
- pomerne nízke náklady.

Nevýhody:

- návratnosť,
- vypovedacia schopnosť údajov.

- *Pozorovanie*

Pozorovanie je vnímanie a poznávanie javov. Pozorovateľ bezprostredne sleduje znaky skúmaného objektu a vyvodzuje závery. Pozorovanie sa uskutočňuje v reálnom čase, kedy dochádza k danému javu. Pozorovanie môže byť zosilnené technickými pomôckami. Ide o pomerne finančne aj časovo náročnú techniku, vyžaduje si dôslednú prípravu a schopnosť pozorovateľa pozorovať bez narušenia a zaujatia. Výsledky pozorovania sa zaznamenávajú do protokolu, ktorý musí byť vopred pripravený. Táto technika sa môže využiť ako doplnok pri rozhovore alebo pri použití dotazníka. (Plavkova, 2008) Pozorovanie môže byť:

- bežné, ktoré je orientované na subjektívne ciele, metódy a postupy, a
- vedecké, ktoré má presne stanovené pravidlá, ciele a postupy.

Rozlišuje sa:

- Priame pozorovanie

Pri tomto pozorovaní pozorovateľ skúma objekt prostredníctvom zmyslov bez akéhokoľvek opytovania.

- Nepriame pozorovanie

Pri nepriamom pozorovaní sa medzi výskumníkom a pozorovaným objektom nachádza medzičlánok (napr. výpoveď inej osoby).

Postup pri pozorovaní je nasledovný:

- stanoví sa predmet a cieľ pozorovania,
- vyberú sa jednotky pozorovania,
- stanoví sa prvky pozorovania,
- časovo sa ohraničí pozorovanie,
- stanoví sa miesto a spôsob pozorovania,

- zaznamenajú sa údaje,
- vyhodnotenie pozorovania.

Výhody:

- pozorovanie prebieha v reálnom čase,
- sleduje sa aj neverbálna časť komunikácie,
- je možné sledovať čokoľvek, čo je dostupné zmyslami.

Nevýhody:

- subjektivita pozorovateľa,
- finančne a časovo náročná technika,
- vyžaduje dôslednú prípravu pozorovateľa,
- zmena správania pod vplyvom pozorovania.

- *Obsahová analýza*

Ide o techniku výskumu, ktorá spočíva v rozbere a využití údajov zo všetkých dostupných dokumentov. Analýza dokumentov spočíva v kvalitatívnom aj kvantitatívnom rozbere. Nevýhodou tejto metódy je nedostupnosť materiálov, neúplnosť údajov a subjektivismus. Táto technika nie je finančne nákladná a umožňuje aj preskúmanie minulosti.(Plavkova, 2008) Analyzované dokumenty môžu byť:

- oficiálne (informácie z matriky, archívu,...) a
- neoficiálne (denníky, listy,...).

Výhody:

- preskúmanie nielen prítomnosti, ale minulosti,
- nízke finančné náklady.

Nevýhody:

- dostupnosť materiálov,
- neúplnosť údajov,

- subjektivismus.

- *Sociometrický test*

Sociometrický test zisťuje preferovanie a odmietanie členov v danej skupine. Väčšinou sa realizuje písomnou formou na základe odpovedí členov skupiny na otázky. V jednom teste sa kladie vždy len jedna otázka podľa cieľa výskumu. Prostredníctvom sociometrie možno zisťovať náklonnosť medzi členmi skupiny (pozitívne voľby) alebo naopak odmietanie členov skupiny (negatívne voľby). (Disman, 2011)

Výhody:

- časová a finančná nenáročnosť,
- možnosť zisťovať názor na veľkom počte respondentov.

Nevýhody:

- kladie sa len jedna otázka,
- nie je možné zistiť príčiny daného javu.

2.5 Jednotlivé kroky sociologického výskumu

Podľa autorov (Sopóci a Búzik 2003) sociologický výskum pozostáva z nasledujúcich krokov:

1. vymedzenie výskumného problému,
2. štúdium literatúry,
3. formulácia výskumných hypotéz,
4. voľba metodiky výskumu,
5. zber empirických údajov,
6. analýza zozbieraných údajov,

7. formulácia záverov.

(Plávková (2005) rozlišuje len štyri fázy empirického sociologického výskumu, a to:

1. prípravná fáza,
2. realizačná fáza,
3. fáza spracúvania zozbieraného materiálu,
4. interpretačná fáza.

V prípravnej fáze sa ujasňuje výskumná téma, požiadavky na konečný výstup, časový horizont, riešia sa personálne a finančné otázky. Výstupom prvej fázy sú výskumné nástroje a projekt. Táto fáza má niekoľko krokov (Zich, 2004):

1. Charakteristika definovanie témy, problému. Väčšinou je problém zadaný nejasne, len približne.
2. Zhromažďovanie a štúdium už existujúcich dostupných materiálov. Je potrebné odpovedať na otázky: čo viem a čo neviem a potrebujem vedieť? V tomto kroku je potrebné formulovať aj cieľ výskumu.
3. Formulovanie hypotéz a úvaha o metóde, ktorá bude použitá na zber empirických dát.
4. Výber techniky na zber dát. Aby sa vybrala správna technika zberu informácií, je niekedy potrebné urobiť predvýskum.
5. Vypracovanie výskumného projektu.

V realizačnej fáze sa uskutočňuje pozorovanie a získavanie informácií prostredníctvom vybraných techník. Výstupom tejto fázy sú prvotné údaje usporiadané do tabuliek, indexov, grafov a pod. (Polonský, 2000)

V poslednej fáze sa interpretujú získané údaje. Výstupom je záverečná správa. Pred vytvorením záverečnej správy je potrebné určiť (Jeřábek, 1992):

- pre koho je správa určená – je potrebné brať ohľad na to pre koho je daná správa určená:
 - vedci v základnom výskume – treba dbať na príspevky, ktoré daný výskum priniesol vedeckému skúmaniu,

- vedci pracujúci v aplikovanom výskume – správa by mala obsahovať to, aký prínos výskum priniesol pre riešenie konkrétneho problému,
 - praktici, pracovníci súkromných firiem, podnikatelia – správa by mala obsahovať údaje dôležité pre klientov týchto osôb,
 - úradníci štátnej správy – v správe by nemali chýbať informácie o tom, ako by mohol daný výskum pomôcť štátnej správe,
 - sponzori výskumu – zaujímajú sa o technické detaily, v správe je potrebné uviesť, či bol splnený cieľ,
 - verejnosť, ostatní čítajúci – výsledky výskumu by mali byť prednesené v čo najjednoduchšom štýle tak, aby ich aj laik pochopil.
- aký je účel tejto výskumnej správy – autor uvádza tri účely:
 - zhrnúť (sumarizovať) všetky poznatky, ktoré boli zistené,
 - popísať novo zistený poznatok,
 - ukázať praktickú užitočnosť výskumu.
- akým spôsobom bude publikovaná, aká bude jej forma – publikácie z výskumu môžu mať rôznu formu, líšia sa svojím rozsahom, odbornosťou, stupňom aktuálnosti a pod. Medzi najčastejšie formy výskumu patria:
 - kniha – monografia,
 - stať v odbornom časopise,
 - výskumná alebo technická správa,
 - učebnica,
 - populárna kniha,
 - článok v populárnom časopise,
 - novinová správa.

- akým štýlom bude správa napísaná, t. j. v akej osobe. Všeobecne platí, že je lepšie používať jednoduché vety, grafy a obrázky, aby bol text zrozumiteľnejší širšiemu okruhu ľudí.
- čo všetko bude správa obsahovať a aká bude jej štruktúra – správa by mala obsahovať:
 - formuláciu problému,
 - popis metodiky práce,
 - analýzu a interpretáciu,
 - závery a diskusie,
 - bibliografiu.

Podľa (Vyhnalovej, 2010) má sociologický výskum nasledujúce štyri fázy:

- Prípravná fáza – súčasťou tejto fázy je:
 - získanie literárnych zdrojov (dokumenty, knihy, časopisy, denníky, ...),
 - systematické štúdium javu (získavanie dôležitých informácií a faktov o sociálnom jave),
 - vypracovanie výskumného projektu (formulácia hypotéz, vymedzenie predmetu výskumu, výber metód a techník, časový harmonogram, náklady, výber tímu),
 - vypracovanie výskumného nástroja (dotazník, príprava otázok, výber, testu,...),
 - predvýskum (overenie vhodnosti postupu),
- Fáza zberu empirických údajov – ide o zber empirických údajov v teréne (vyplňanie dotazníka, realizácia rozhovoru, iný zber údajov,
- Fáza spracovania získaných empirických údajov – má dve zložky:
 - triedenie, klasifikácia a spracovanie údajov (ručné triedenie, zaznamenanie údajov a následná transformácia do elektronickej podoby),
 - štatistické spracovanie získaných informácií (vedecký opis skúmaných javov, zisťovanie súvislostí, overovanie hypotéz, spracovanie do tabuliek a grafov),

- Záverečná fáza – v tejto fáze sa spracuje záverečná správa, ktorá je členená na tri časti, a to teoretickú, návrhovú a prílohovú. Taktiež sa v tejto fáze hodnotí, vysvetľujú a vyslovujú sa zistené skutočnosti, poznatky a publikuje sa záverečná správa.

2.6 Etika vo výskumnej práci

Keďže výskum sa dotýka ľudí a je o ľuďoch, je dôležité, aby výskumník rešpektoval etické zásady výskumu. Etické otázky výskumu môžeme rozdeliť do dvoch hlavných okruhov (Pavlovičová, Radková, 2010):

- *Etika výskumnej práce samotnej ako práce vedeckej*
 - Ide najmä o správne publikovanie, vyvodenie záverov, uvádzanie len pravdivých, neskreslených a nevymyslených informácií.
- *Etické zásady práce s účastníkmi výskumu (t. j. výskumník a skúmaná osoba)*
 - Výskumník pracuje s dôvernými a často citlivými informáciami, preto je potrebné, aby si vybudoval dostatočnú dôveru u respondentov.
 - Výskumník musí zabezpečiť tieto informácie proti zneužitiu. Skúmané osoby by mali súhlasiť s použitím informácií týkajúcich sa ich osoby na účely výskumu.
 - Výskumník by mal do terénu vstupovať na základe legálnych povolení.
 - Skúmaná osoba sa musí zúčastňovať na výskume dobrovoľne, nesmie do neho nútená, musí byť zachovaná anonymita. Ak skúmaná osoba prejaví záujem o výsledky výskumu, má právo byť informovaná.
 - Otázkou je aj primerané odmeňovanie skúmaných osôb, ktoré môže byť napríklad motiváciou sa výskumu zúčastniť (a odpovedať či správať sa podľa predpokladaných očakávaní), niekedy môže nevhodné odmeňovanie skúmanej osobe priamo uškodiť. Takisto je potrebné pripomenúť aj otázku motivácie samotných výskumníkov.
 - O dodržiavaní etických zásad by mali byť zaškolení všetci členovia výskumného tímu.

- Výskum v sociálnej práci môže so sebou prinášať riziká a ohrozenia pre výskumníka a jeho tím, preto musia byť na ne dostatočne pripravení a musia byť zaistení v prípade nebezpečenstva.

V elektronickej učebnici pedagogického výskumu (Gavora at al., 2010) sú uvedené minimálne etické zásady. Myslím si, že nasledujúce zásady pedagogického výskumu sú aplikovateľné aj vo výskume týkajúcom sa sociálnej práce:

- *Dobrovoľná účasť subjektov vo výskume*

Výskumník nesmie nútiť skúmané osoby do výskumu. Nesmie použiť formu otvoreného alebo skrytého nátlaku na to, aby získal ich súhlas s účasťou vo výskume. Skúmaná osoba má právo vystúpiť z výskumu bez toho, aby preto znášala prípadné následky.

- *Informovanie o výskume*

Výskumník musí zrozumiteľným spôsobom a v primeranom rozsahu informovať skúmané osoby o ich úlohe vo výskume a o časových a ďalších podmienkach, v ktorých bude výskum prebiehať. Bude ich informovať aj o tom, akým spôsobom budú údaje publikované.

- *Neublížovanie*

Výskum musí prebiehať tak, aby u skúmaných osôb nedošlo k psychickému, prípadne k fyzickému ublíženiu skúmaných osôb.

- *Požadovanie len takých informácií, ktoré nie sú v protiklade s etikou*

Výskumník nesmie požadovať od subjektov informácie, ktoré nie sú v súlade s etickými normami.

- *Zachovanie dôvernosti informácií o účastníkoch výskumu*

Výskumník musí považovať osobné údaje skúmaných osôb za dôverné a nesmie ich zverejňovať vo výskumnej správe alebo inom dokumente.

- *Korektné spracovanie dát výskumníkom*

Výskumník nesmie svoje výskumné údaje zámerne zmeniť, selektívne vypúšťať (vynechať) alebo dokonca vymýšľať. (Gavora at al., 2010)

3 KVANTITATÍVNY VÝSKUM V SOCIOLOGII

3.1 Charakteristika kvantitatívneho výskumu

Kvantitatívny výskum pracuje s číslami, zisťuje množstvo, rozsah alebo frekvenciu výskytu sociálnych javov na veľkom počte jedincov. Tento výskum preveruje, potvrdzuje alebo vyvracia poznatky o sociálnom jave, procese alebo o existujúcej teórii. Cieľom kvantitatívneho výskumu je získať exaktné a objektívne overiteľné údaje o skúmanej problematike. Kvantitatívny sociologický výskum zisťuje rozsah, frekvenciu alebo intenzitu sociálnych javov. Výskumník sa usiluje získať také údaje, ktoré sa dajú dobre zovšeobecniť, t.j. údaje ktoré platia pre čo najširšiu skupinu subjektov. Usiluje sa získať také údaje, ktoré dobre reprezentujú danú populáciu subjektov a produktov.(Sing, 2007)

Kvantitatívne orientovaný výskum musí spĺňať určité podmienky Klepochová (1999 In Plávková, 2008, s. 41):

- všetky údaje musia mať rovnaký obsah, musia byť zhromaždené v rovnakom období a musí sa používať rovnaká metodika,
- počet respondentov musí byť dostatočne veľký,
- údaje jednotlivcov musia byť nezávislé.

Kvantitatívny výskum si vyžaduje vysokú štandardizáciu, ktorá zabezpečuje reliabilitu (spoľahlivosť) výsledkov. Realizuje sa vtedy, keď ide o javy jednoduché a do určitej miery poznané. Sústreďuje sa na nasledujúce charakteristiky javov Nový – Surynek (2002 In Plávková, 2008, s. 43):

- rozsah výskytu, zastúpenie, t. j. početnosť alebo okruh,
- frekvencia, t. j. prejav sociálneho javu v čase,
- intenzita.

3.2 Fázy kvantitatívneho výskumu

Jednotlivé kroky kvantitatívneho výskumu možno zhrnúť do štyroch krokov (Plávková, 2008):

1. *Stanovenie pracovnej hypotézy*

Stanovenie určitého predpokladu, ktorý chceme prostredníctvom výskumu potvrdiť alebo vyvrátiť.

2. *Konštrukcia vzorky*

Je potrebné stanoviť okruh respondentov, ktorí sa zúčastnia výskumu a majú preň určujúci charakter.

3. *Zber údajov*

Samotný zber údajov prostredníctvom zadaných techník.

4. *Analýza zozbieraných údajov*

Analýza zozbieraných údajov a prezentácia výsledkov.

Výsledkom výskumu je testovanie hypotézy a overená alebo zdokonalená teória.

3.3 Techniky používané v kvantitatívnom výskume

Medzi najčastejšie techniky využívané na získavanie informácií v kvantitatívnom výskume patrí písomné dopytovanie, dopytovanie v priamej komunikácii, pozorovanie a kvantitatívna obsahová analýza. (Singh, 2007)

Písomné dopytovanie

Medzi písomné dopytovanie v kvantitatívnom výskume možno zaradiť dotazník a anketu.

- Dotazník poskytuje veľké množstvo informácií o veľkom počte respondentov, avšak neposkytuje vysvetlenie daného javu. Používa sa na zisťovanie najjednoduchších výpovedí o spôsobe správania ľudí, ktorý vypovedá o ich postojoch, záujmoch a mienke. Dotazník je vypracovaný podľa presne stanovených zásad a respondent sa vyberá na základe náhody alebo reprezentatívnosti. Dotazník musí vyhovovať účelovo-technickým a psychologickým požiadavkám. Dotazník možno rozdeliť na úvod, jadro a záver:

- V úvode je potrebné uviesť názov dotazníka, meno autora dotazníka, prípadne inštitúcie, pre ktorú je dotazník určený. V tejto časti je potrebné vysvetliť dotazníka

pre koho je dotazník určený a na čo slúži a taktiež stručné inštrukcie k správne vyplneniu.

- Jadro dotazníka tvorí samotný obsah – otázky. Väčšiu časť dotazníka by mali tvoriť uzavreté otázky, na ktoré je možné rýchlo odpovedať. Ide o otázky s odpoveďou áno – nie, alebo o otázky s možnosťou výberu z viacerých odpovedí. Pri použití otvorených otázok, kedy respondent vyjadruje svoj názor, sa dotazník ťažšie vyhodnocuje.
- Záver by mal obsahovať poďakovanie respondentovi a priestor pre vyjadrenie vlastného názoru k zneniu dotazníka.

- Anketa obsahuje niekoľko otázok týkajúcich sa úzko špecializovanej témy, jedného problému. Medzi dotazníkom a anketou je rozdiel vo výbere respondentov. Anketa napomáha k vytvoreniu typologickej charakteristiky a k vypracovaniu kategorizácie alternatív k určitej téme.(Plávkova, 2008)

Osobné dopytovanie

Možno tu zaradiť priamy rozhovor, telefonický rozhovor a techniku snehovej gule.

Rozhovor zachytáva nielen fakty, ale aj motívy a postoje respondenta. Prináša informácie o zložitejších otázkach, je pomerne časovo nákladný. Nevýhodou tejto techniky sú vysoké náklady na anketára a možné ovplyvnenie respondenta. Všeobecne platí, že úspešne dokončených rozhovorov je viac ako vrátených vyplnených dotazníkov. Rozhovor môže byť:

- štandardizovaný (vopred pripravený),
- neštandardizovaný (voľný rozhovor), alebo
- pološtandardizovaný (kombinácia štandardizovaného a neštandardizovaného rozhovoru).

Telefonické dopytovanie je založené na okamžitej reakcii respondenta na otázky výskumníka. Zisťujú sa odpovede na jednoduchšie otázky, názory, postoje. Telefonické dopytovanie musí byť časovo nenáročné a vyberané otázky musia byť jednoduché. Oslovujú sa účastníci určitej siete, ktorí sú ochotní odpovedať.(Singh, 2007)

Technika snehovej gule (snowball technique) charakterizuje Disman (1993 In Plávková, 2008, s. 49) ako techniku priamej komunikácie, ktorá spočíva na výbere jedincov. Vytvára

sa tu účelová vzorka nabaľovaním, t. j. pôvodný informátor poskytuje údaje o ďalších osobách, ktoré sú dôležité ako zdroje údajov a stanú sa členmi cieľovej skupiny. Postup pri tejto technike:

- výskumník začne rozhovor s jasne definovanou osobou,
- výskumník požiada túto osobu o menovanie ďalších vplyvných osôb,
- s týmito osobami sa potom uskutoční rozhovor a sú vyzvané na menovanie ďalších osôb.

Táto technika sa používa napr. pri vypovedaní svedkov katastrof, pri skúmaní nejakej časti populácie a pod.

Pozorovanie

Pozorovanie má presne stanovený postup, predmet a spôsob pozorovania. Uskutočňuje sa ako priame pozorovanie alebo zúčastnené pozorovanie, kde pozorovateľ musí zapadnúť do určitej skupiny a jednotliví členovia skupiny nevedia o tom, že sú pozorovaní. O pozorovaní sa vytvárajú záznamy – protokoly. Používa sa slovný opis pozorovaných javov, nahrávky na video alebo magnetofónovú pásku. Pre zjednodušenie interpretácie sa využíva vopred pripravený formulár – pozorovací hárok.

Analýza dokumentov

Za dokument sa považuje akýkoľvek hmotný záznam ľudskej činnosti, ktorý nevznikol na účel výskumu, dokumenty možno členiť na úradné, osobné a na dokumenty hromadného odovzdávania informácií.

Analýza dokumentov nie je tak nákladná ako dotazník alebo rozhovor. Využíva sa obsahová analýza, ktorú možno robiť nekvantitatívnym alebo kvantitatívnym spôsobom.

Základné kroky kvantitatívnej obsahovej analýzy (Plávková, 2008):

- určenie cieľa analýzy,
- formulácia hypotézy,
- výber vzorky,
- vystihnutie charakteru materiálu,
- zvolenie a definovanie analytickej kategórie a analytickej jednotky,
- uskutočnenie kvantifikácie,

- interpretácia výsledkov.

V súčasnosti sa používa počítačová obsahová analýza, ktorá využíva špeciálne programy. Tieto programy text systematizujú, analyzujú podľa stanoveného kľúča a vyhodnotia v podobe frekvenčných grafov.

Postup pri kvalitatívnej obsahovej analýze (Jeřábek, 1992):

- výber dokumentov, z ktorých bude výskumník čerpať,
- voľba kategórií,
- voľba záznamovej jednotky:
 - slovo,
 - téma,
 - charakter (napr. sociálny status, etnická príslušnosť),
 - veta alebo paragraf,
 - položka (celá jednotka).
- voľba kontextovej jednotky – väčšia jednotka, ktorá zahŕňa záznamovú jednotku pomáha jednoznačne určiť význam,
- stanovenie systému kvantifikácie:
 - výskyt (kóduje sa len Áno alebo Nie),
 - frekvencia (koľkokrát sa daná jednotka vyskytla),
 - rozsah,
 - sila, intenzita.

4 KVALITATÍVNY VÝSKUM V SOCIOLOGII

4.1 Charakteristika kvalitatívneho výskumu

Kvalitatívny výskum je zameraný na slovné vyjadrenie sociálnej reality. Na začiatku tohto výskumu je pozorovanie, zber údajov. Potom výskumník zisťuje pravidelnosť v týchto údajoch, ich význam, formuluje závery a výstupom sú nové hypotézy alebo teórie. Kvalitatívny výskum je opisom jedného prípadu, či už ide o jedného človeka, jednu skupinu alebo jednu inštitúciu. Cieľom je preniknúť do vnútra konkrétneho prípadu a objaviť nové súvislosti. V kvalitatívnom výskume sa nezovšeobecňuje, každý skúmaný prípad je jedinečný. Tento výskum sa usiluje o čo najvyššiu validitu, t. j. platnosť výsledkov. Úlohou kvalitatívneho výskumu je odhaľovať existenciu sociálnych javov a ich štruktúru, vlastnosti týchto javov a ich základné funkcie, faktory. Metodológia nie je vytvorená vopred, ale vzniká v priebehu zberu údajov. (Hendl, 2005)

Základnou metódou v tomto výskume je metóda zakotvenej teórie (grounded theory), ktorej cieľom je vytvoriť dobre podloženú teóriu. Postup pri tejto metóde je nasledovný Hendl(2005 In Plávková, 2008, s. 37):

- výskumník prichádza do terénu, má nejasné predstavy o skúmanej oblasti,
- študuje jednotlivé prípady, zaznamenáva si údaje a analyzuje ich,
- výskumník ide znova do terénu a hľadá ďalšie prípady, ktoré by jeho teóriu dopĺňali,
- testuje poznatky, ktoré získal, integruje ich a formuluje ďalšie hypotézy.

Základnými vlastnosťami kvalitatívneho výskumu sú (Jandourek, 2001):

- otvorenosť týkajúcu sa skúmaných osôb, metód a situácie,
- zahrnutie subjektivity – výskumník sa identifikuje so skúmaným javom, osobou alebo prostredím,
- procesualnosť – v priebehu výskumu sa menia metódy alebo spôsoby interpretácie,
- reflexívnosť – pripravenosť výskumníka reagovať na niečo neočakávané,
- zameranosť na prípad.

Záznam z kvalitatívnych výskumov sa nazývajú terénne poznámky. V súčasnosti sa na spracovanie textov kvalitatívnych výskumov používajú rôzne počítačové programy (Ondrejko 2003) zhrnul nasledujúce charakteristiky kvalitatívneho výskumu:

- introspektivita,
- interakcia výskumníka a predmetu výskumu,
- komplexnosť,
- historický pohľad,
- problémová orientácia,
- indukcia,
- pojem pravidla,
- kvantifikovateľnosť.

4.2 Fázy kvalitatívneho výskumu

Kvalitatívny výskum nevyužíva takmer vôbec prípravnú fázu. Fázy kvalitatívneho výskumu (Zich, 2007):

- Na začiatku realizácie kvalitatívneho výskumu je potrebné stanoviť výskumný problém. Problém je definovaný čo najkonkrétnejšie, aby bolo možné s ním pracovať. Taktiež sa formulujú výskumné otázky. V tejto fáze je stanovená aj technika, ktorá sa použije. Kvalitatívny výskum predpokladá, že výskumník má dostatočnú teoretickú prípravu.
- V nasledujúcej fáze sa zhromažďuje relevantný empirický materiál. Pri kvalitatívnom výskume ide o zhromažďovanie slovných výpovedí, nie čísel. Keďže je to pomerne časovo aj obsahovo náročnejšie ako zber čísel (čiže kvantitatívny výskum), výskumná vzorka je tu menšia.

- Tretia fáza predstavuje výber metódy analýzy a interpretáciu zhromaždených informácií. Cieľom tejto analýzy a priebežnej interpretácie je:
 - podrobná a analytická výskumná správa obsahujúca zhrnutie, obsahuje odporúčania a prognózy vývoja,
 - štúdia, ktorá obsahuje teóriu o skúmanom probléme.
- V poslednej fáze sa vypracujú výstupy, ktoré umožnia prezentáciu výsledkov. Väčšinou má formu záverečnej správy alebo štúdie.

4.3 Techniky používané v kvalitatívnom výskume

Medzi najčastejšie techniky využívané na získavanie informácií v kvalitatívnom výskume patrí zúčastnené pozorovanie, rozhovor a analýza osobných dokumentov. (Hendl, 2005)

Zúčastnené pozorovanie

Výskumník sa zúčastňuje na každodennom živote skúmanej osoby a pozoruje skúmané javy. V priebehu pozorovania môže výskumník využiť aj ďalšie metódy, napr. rozhovor. Pozorovanie môže byť utajené a neutajené. Pri tejto technike musí byť stanovený cieľ výskumu, prostredie, v ktorom sa výskumu uskutoční, metódy a spôsoby vedenia záznamov.

Nevýhodou je náhoda jednotlivých pozorovaní – nie je možné, aby dve pozorovania mali rovnaké výsledky. Zúčastnený pozorovateľ môže ovplyvniť správanie a konanie jednotlivých účastníkov výskumu. Nevýhodou sú aj obmedzené možnosti pozorovateľa – nemôže sa adaptovať do akéhokoľvek prostredia. Včlenením do kolektívu stráca pozorovateľ svoju objektivitu. Väčšina pozorovateľov musí čakať na správny čas, t. j. keď dôjde k javu, ktorý má byť skúmaný a pozorovaný.

Na druhej strane veľkou výhodou je, že zúčastnené pozorovanie sa uskutočňuje v prirodzenom prostredí, pozorovateľ sa môže zamerať aj na sledovanie emocionálnych prejavov a reakcií. Pozorovateľ môže nadviazať kontakt s daným respondentom a získať tak viac potrebných informácií. Pozorovanie môže prebiehať dostatočne dlho na to, aby sa zozbierali potrebné informácie. (Silverman, 2005)

Rozhovor

Možno tu zaradiť hĺbkový a biografický rozhovor. Rozhovor môže byť vedený rôznymi technikami, akými sú napr. projekčná technika, asociačná technika, brainstorming a pod.

Výskumník sa prispôsobuje respondentovi, ponecháva mu úplnú slobodu (Plávková, 2005) uvádza šesť typov otázok používaných pri rozhovore. Ide o otázky:

- o skúsenostiach v správaní,
- o názoroch a hodnotách,
- o pocitoch,
- o vedomostiach,
- o vnímaní,
- demografické a kontextové.

Pri kvalitatívnom výskume sa používa voľný rozhovor bez použitia dotazníka. Aj keď ide o voľný (hĺbkový, nekategorizovaný) rozhovor, musí smerovať k vopred určenej téme a teda je potrebné, aby mal výskumník pripravený scenár podľa ktorého bude postupovať. Rozhovor môže byť individuálny a skupinový. Individuálny rozhovor prebieha medzi výskumníkom a respondentom, pričom respondentovi musí byť vysvetlený zámer a cieľ rozhovoru. Priebeh rozhovoru sa riadi osnovou a musí byť nahraný na diktafón. Skupinový rozhovor sa uskutočňuje skupine s 10 – 12 ľuďmi. Je potrebné vytvoriť atmosféru na diskusiu. Výskumník je tu vo funkcii moderátora, ktorý diskusiu nehodnotí, len ju usmerňuje, kladie otázky a vytvára vhodné prostredie pre diskusiu. (Plávková, 2008)

Biografický rozhovor predstavuje samostatnú formu kvalitatívneho výskumu. Ide o životný príbeh nejakej osoby, ktorý slúži k splneniu určitého sociologického cieľa. Nie je dôležité, ako sa daný životný príbeh presne odohral, ale ide o to, prečo si daná osoba zvolila určitú cestu, spôsob.

Kvalitatívna obsahová analýza

Uskutočňuje sa ako rozbor textu a jeho vysvetlenie. Výsledkom nie sú čísla, hľadajú sa vlastnosti, vzťahy, vysvetlenia. Zdroje informácií môžu byť rôzne, napr. súkromná korešpondencia, denník, fotografie,... (Hendl, 2005)

5 POROVNANIE KVANTITATÍVNEHO A KVALITATÍVNEHO VÝSKUMU

Oba výskumy, kvantitatívny aj kvalitatívny, majú svoje špecifiká.

Kvalitatívny výskum sa používa na malej vzorke respondentov a zaoberá sa postojmi, názormi. Výstupom je slovné hodnotenie, ktoré sa nedá len tak ľahko zovšeobecniť. Vzorke respondentov je vyberaná podľa vopred stanovených kritérií. Tento výskum nie je finančne nákladný, ale jeho realizácia, spracovanie a prezentácia výsledkov je časovo náročná. (Punch, 2005)

Na druhej strane kvantitatívny výskum pracuje s veľkým počtom respondentov. Výstupom tohto výskumu je číselné vyjadrenie. Výskum je pomerne finančne náročný. Spracovanie a prezentácia výsledkov je menej časovo náročná ako pri kvalitatívnom výskume. Zistené poznatky sa zovšeobecňujú na celú populáciu, prípadne na určitú skupinu ľudí podľa zadaných kritérií. (Punch, 2005)

Sociálna práca je špecifická činnosť zaoberajúca sa sociálnymi problémami. Keďže každý sociálny problém je špecifický, dokonca až unikátny, odporúčali by sme realizovať v tejto oblasti kvalitatívny výskum. Odporúčali by sme ho aj preto, lebo sa jedná o spoločenské problémy, ktoré treba podrobne analyzovať, popísať, vysloviť závery. Vyjadrenie podľa čísel pri sociálnej práci považujeme za nedostatočné, aj keď v niektorých prípadoch nevyhnutné.

Ondrejko (2003, s10) odporúča v spoločenských vedách kvalitatívny výskum pred kvantitatívnym. Uvádza: „Možno konštatovať, že výčítok na adresu kvantitatívnych metód je viac. Patrí sem výčítok všímajúc si iba manifestovaných obsahov, zamieňania zdania a skutočnosti, neschopnosť považovať možnosť za sociálny fakt, fetišizácia metód, názor, podľa ktorého inštrumentalizáciou výskumných zámerov dochádza k ovplyvňovaniu predmetu výskumov. Často sa kvantitatívnym metódam ďalej vyčíta zdanlivá objektívnosť štandardizácie, odstup výskumníka od predmetu výskumu a tým aj neschopnosť jeho porozumenia, strácanie sa kontextov (pri úsilí o čo najväčšiu merateľnosť každého detailu), meranie artefaktov...“

Je nevyhnutné poznamenať, že kvantitatívny aj kvalitatívny výskum v úplne čistej podobe je len ťažko realizovateľný. V praxi dochádza k ich vzájomnému prelínaniu a dopĺňaniu. Podľa (Loučková, 2001) aktuálne štúdie so stúpajúcou mierou kombinujú kvalitatívne a kvantitatívne metódy pre získavanie údajov, tvorbu dát a ich analýzu. V takejto integrovanej, stratégii sa kladie dôraz na okolnosť, aby štrukturálne a funkčné vzťahy

medzi teoretickými pojmami boli v zhode s empiricky zistenými vzťahmi medzi pozorovanými javmi. Taktiež kladie dôraz na objasnenie rozsahu, špecifikáciu metód a oprávnenosť výskumných záverov.

V nasledujúcej tabuľke uvádzame stručné porovnanie kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu na základe zistených poznatkov a štúdia rôznych materiálov.

Tab 1 Porovnanie kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu

<i>Kvantitatívny výskum</i>	<i>Kvalitatívny výskum</i>
<ul style="list-style-type: none"> • poskytuje obmedzený rozsah informácií o veľkom počte jedincov 	<ul style="list-style-type: none"> • poskytuje veľké množstvo informácií o malom počte jedincov
<ul style="list-style-type: none"> • zovšeobecňovanie zistených poznatkov na celú populáciu 	<ul style="list-style-type: none"> • zistené poznatky sa nezovšeobecňujú, pre tento výskum je typická jedinečnosť
<ul style="list-style-type: none"> • vyžaduje silnú štandardizáciu 	<ul style="list-style-type: none"> • slabá štandardizácia umožňuje obmedzené porovnanie
<ul style="list-style-type: none"> • výskum je deduktívny, vysvetľujúci, zameraný na časti, sústreďuje sa na súčasný stav, skúma správanie, vysvetľuje stav 	<ul style="list-style-type: none"> • výskum je induktívny, celkový, skúma príčinu, hľadá zmysel, môže zohľadňovať aj historickú podmienenosť
<ul style="list-style-type: none"> • vyznačuje sa vysokou presnosťou dát a na druhej strane ich nízkou obsažnosťou 	<ul style="list-style-type: none"> • obsahuje veľké množstvo dát
<ul style="list-style-type: none"> • výskum pracuje s číslami 	<ul style="list-style-type: none"> • výskum pracuje so slovami
<ul style="list-style-type: none"> • cieľom výskumu je vysvetlenie javov, overenie teórie, testovanie hypotéz 	<ul style="list-style-type: none"> • cieľom je porozumieť zmyslu javov, budovanie novej teórie, vytváranie nových hypotéz
<ul style="list-style-type: none"> • výskumník si udržuje odstup od skúmaného 	<ul style="list-style-type: none"> • výskumník sa musí vcítiť do situácie skúmaného jedinca
<ul style="list-style-type: none"> • medzi používané techniky patrí: písomné dopytovanie, dopytovanie v priamej komunikácii, pozorovanie a kvantitatívna obsahová analýza 	<ul style="list-style-type: none"> • medzi používané techniky patrí: zúčastnené pozorovanie, rozhovor a analýza osobných dokumentov
<ul style="list-style-type: none"> • presne stanovené pravidlá, vopred pripravené otázky – ich obsah aj priebeh 	<ul style="list-style-type: none"> • voľný priebeh, otázky sú koncipované rôzne, môžu sa meniť, dopĺňať
<ul style="list-style-type: none"> • výskumníkom môže byť aj laik, ktorý je vopred oboznámený s otázkami/s priebehom výskumu 	<ul style="list-style-type: none"> • výskumníkom je odborne pripravená osoba, ktorá sa musí vžiť do tej ktorej situácie
<ul style="list-style-type: none"> • kontakt pri realizácii výskumu môže byť osobný, písomný, telefonický 	<ul style="list-style-type: none"> • kontakt pri výskume je len osobný

6 DISKUSIA

Výskum v sociálnej práci je ovplyvnený rozmanitými faktormi. Pokiaľ je zvolená akákoľvek stratégia výskumu, je potrebné riešiť problémy akými sú technické možnosti, politické a etické otázky a osobnosť výskumníka.

Igor Tomeš (2011) píše o probléme vo výskume, ktorý spočíva v nesúlade medzi praktickou prácou sociálneho pracovníka a teoretickým výskumom. Podľa autora na jednej strane stojí konkrétna práca sociálneho pracovníka, ktorý sa stretáva a pracuje s jedinečnými prípadmi a na strane druhej stojí výskum v sociálnej práci, ktorý sa snaží zovšeobecňovať a na jedinečnosť neberie ohľad. Príklad vhodného riešenia vidí vo Veľkej Británii, kde využili stratégiu výskumu jedného problému (single-subject research). Podstatou bola práca sociálneho pracovníka – výskumníka s klientom, s presným vymedzením cieľa a zásahu, meranie frekvencie, trvania a všetky ostatné relevantné techniky. Merali sa rozdiely medzi správaním v priebehu základnej doby, kedy nedochádza k žiadnej intervencii a počas intervencie. Jednotlivé prípady boli popísané a výsledky ľahko interpretovateľné.

Andrej Kállay (2010) hodnotí situáciu týkajúcu sa výskumu sociálnej práce na Slovensku ako nie veľmi priaznivú. Dôvodom je nielen množstvo zrealizovaných výskumov, ale najmä neexistujúce sieťovanie výsledkov výskumnej činnosti väčšiny univerzít. Podľa tohto autora základná časť výskumných aktivít v oblasti sociálnej práce je realizovaná organizáciami, ktoré nie sú prepojené s univerzitami. Prevažnú časť výskumov v oblasti sociálnej práce realizuje Inštitút pre výskum práce a rodiny. Medzi hlavné nedostatky zaraďuje:

- lokalizácia výskumu na malé územie alebo na malú vzorku respondentov,
- prevaha kvantitatívneho výskumu nad kvalitatívnym výskumom – tu odporúča vyrovnaný pomer medzi oboma výskumami, tak aby boli kvalitatívne zistenia podložené kvantitatívnymi ukazovateľmi,
- prepojenie výsledkov z výskumov a ich aplikácia v praxi.

Loučková (2001, s. 313) uvádza tri problémy – otázky súvisiace s výskumom v sociálnej práci:

- Kto má výskum realizovať – samotní sociálni pracovníci alebo špecializovaní odborníci?

Výhodou účasti sociálneho pracovníka vo výskume sú najmä osobné skúsenosti. Výskumný proces prispieva k schopnosti reflektovať problémy všetkých účastníkov a k využitiu precíznejších a systematickejších prístupov v ich vlastnej praxi. Zapájanie špecializovaných odborníkov do výskumu umožňuje identifikovať dôležité premenné a vzťahy. Cieľom výskumu, bez ohľadu na to kým je realizovaný, je ponúknuť riešenie každodenných potrieb a problémov.

- Pre aké záujmy slúžia výskumné štúdie a ich závery?

Formulovanie výskumnej otázky, metód a designu výskumu je determinované záujmami a potrebami tých, ktorým je výskum adresovaný a kým je podporovaný. Informácie z vnútorného sociálneho priestoru (ako sú štatistické dáta a príbuzné štúdie) umožňujú porovnanie s údajmi zhromaždenými vo vnútri aktuálneho (miestneho) sociálneho priestoru. Výskum má nielen vedeckú, ale aj sociálnu závažnosť, ktorá nemusí byť v súlade s právom či existujúcimi očakávaniami alebo predpokladmi.

- Aký prístup je používaný samotnými bádateľmi, praktickými výskumníkmi?

V súčasnej dobe sa vedú diskusie o tom, aké metódy a prístupy sú vhodné vo výskume týkajúcom sa sociálnej práce. Niektorí autori (Sheldon, 1987, Reid, 1997) obhajujú prírodovedný prístup, ktorý je úzko spojený s biomedicínskym diskurzom. Kritici považujú nominalizmus za vhodnejší prístup. Vznikali aj ďalšie prístupy:

- Evidencia základnej praxe, ktorá poukazuje na to, aby sociálni pracovníci uskutočňovali výskum ako súčasť profesionálneho vzdelávania, praxe a osobného rozvoja. Toto stanovisko je obhajované vládnyimi agentúrami a inštitúciami kvôli identifikovaniu vzťahov spojených s modernizáciou sociálnych služieb.
- Výskum jednania odvodený z práce Kurta Lewina požaduje vytvorenie syntézy medzi definovaním problému a výslednými riešeniami v rozsahu rôznych sociálnych situácií. Tento prístup kladie dôraz na spoluprácu medzi všetkými účastníkmi výskumu.
- Tretí prístup sa týka ohodnotenia štúdií, ktoré sa stavajú do pozície stredy. Hodnota intervencií je skúmaná ako z pohľadov nákladov vydaných na efektívnosť riešenia špecifických cieľov, tak aj z pohľadu individuálnej účinnosti a sociálnej zmeny. Je študovaný manažment sociálnej práce

a servis sociálnej pomoci, vzťah medzi profesionálnym výkonom, zodpovednosťou za služby a spokojnosťou užívateľov služieb.

Z názorov autorov (Tomeš, 2011, Kállay, 2010) vyplýva, že dôležité je zosúladienie teoretického výskumu s praxou a následná aplikácia zistených poznatkov do praxe. Ide hlavne o to, aby sa predišlo skúmaniu problému, ktorý nie je relevantný a v spoločnosti nie je potrebné tento problém riešiť. (Loučková, 2001) zdôrazňuje zvolenie vhodnej metódy, ktorá sa vo výskume použije. Nevhodne zvolená metóda môže viesť k nepresným záverom, výsledkom.

ZÁVER

V závere našej práce by sme chceli zhrnúť poznatky, ktoré sme nadobudli pri jej písaní.

V prvej kapitole sme sa zamerali na zhrnutie teoretických informácií o sociológii a sociálnej práci. Vymedzili sme ich základné charakteristiky a špecifiká.

V nasledujúcej kapitole sme všeobecne popísali sociologický výskum, jeho základné metódy, techniky a jednotlivé fázy sociologického výskumu.

V tretej a štvrtej kapitole sme vymedzili teoretické východiská kvalitatívneho aj kvantitatívneho výskumu, zamerali sme sa na techniky a fázy jednotlivých výskumov.

Piata kapitola je venovaná porovnaniu kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu a odporúčaniam pre prax. Naším odporúčaním je využitie kombinácie oboch výskumov tak, aby boli zistené poznatky z výskumov ďalej využívané a spracovávané. Taktiež v sociálnej práci odporúčame kvalitatívny výskum pred kvantitatívnym. Je to najmä z dôvodu presnejšieho vymedzenia skúmaného problému a lepšej výpovednej kvalite údajov. Neodporúčame zovšeobecňovať zistené poznatky z výskumov na celú populáciu, ale iba na časť populácie, teda na menšie užšie špecifikované skupiny.

Ondrejkovič (2003, s. 6) uvádza na obhajobu kvalitatívneho výskumu v spoločenských vedách: „Konštatovanie, podľa ktorého čisté, resp. výlučne kvantitatívne myslenie sa stalo neúnosným, sa opiera o názory, podľa ktorých povaha každého spoločenského javu, procesu, vzťahu, útvaru a pod. je osobitná, vždy iná a neopakovateľná. Vždy znamená viac, než sa dá o nej vypovedať prostriedkami takého poznania, ktoré sa orientuje na jej pochopenie iba ako matematicky zistiteľnej veličiny. Znova treba zdôrazniť naliehavosť uvedeného problému v prípade sociálnych a behaviorálnych vied. Tu máme skutočne do činenia s konkrétnym človekom, jeho individualitou a neopakovateľnosťou, kde tzv. spoločné a všeobecné charakteristiky, umožňujúce merateľnosť javov a procesov (napr. vo výchove a vzdelávaní), nadobúdajú iba sprievodný, sekundárny charakter. Vlastnosti jednotlivých spoločenských javov, procesov, vzťahov, útvarov a pod. nemožno totiž zredukovať iba na tie, ktoré sú merateľné.“ Autor taktiež uvažuje nad komplementárnym využívaním kvalitatívneho aj kvantitatívneho výskumu pričom je nevyhnutné vysporiadať sa s protirečeniami oboch paradigiem a pokúsiť sa o ich vzájomné dopĺňanie. Pri tejto komplementarite vychádza (Ondrejkovič, 2003 s.6) zo zásady, „že kvalitatívny výskum predchádza kvantitatívnemu a kvantitatívny výskum dopĺňa a súčasne podmieňuje kvalitatívny výskum.“

(Loučková, 2001) odporúča integrovanú výskumnú stratégiu, ktorá zahŕňa prvky kvalitatívneho aj kvantitatívneho výskumu. Metodologické východiska tejto stratégie rešpektujú skutočnosť, že aktéri výskumu sa správajú a konajú tak, že nielen reprodujú štruktúry vo vnútri výskumného prostredia, ale ich aj v priebehu výskumného procesu menia. Podľa autorky je voľba konkrétnej výskumnej stratégie závislá na riešenej úlohe a na výskumnom designe, ktorý prijímame pre danú úlohu. Skutočnosťou je aj to, že každý výskumník má svoje vlastné očakávania, postoje a je svojím prostredím obmedzený a ovplyvňovaný. Aj keď je snahou výskumníka pracovať objektívne, k situácii často pristupuje osobne a subjektívne, veľakrát bez vlastného vedomia. Autorka vidí budúcnosť výskumu sociálnych vied práve v integrovanom prístupe.

Cieľom našej práce bolo zhrnúť teoretické poznatky z oblasti sociologického výskumu v sociálnej práci a zovšeobecniť poznatky a odporúčania pre prax. Predpokladáme, že sa nám podarilo splniť tieto ciele.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BABBIE, E. 2008. *The basics of social research*. Belmont: Thomson Wadsworth, 2008. 550 s. ISBN 0-495-10233-4.
- BABBIE, E. 2007. *The practice of social research*. Belmont: Thomson Wadsworth, 2007. 518 s. ISBN 0-495-09325-4.
- BARÁT, P. – MORAVČÍKOVÁ, D. – SVITAČOVÁ, E. 2007. *Sociológia*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2007. 152 s. ISBN 978-80-8069-844-7.
- BARÁT, P. – MORAVČÍKOVÁ, D. – SVITAČOVÁ, E. 2000. *Základy sociológie*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2000. 87 s. ISBN 80-7137-785-6.
- BÚZIK, B. – SOPÓCI, J. 2003. *Základy sociológie*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, s. r. o., 2003. 140 s. ISBN 80-10-00107-4.
- DISMAN, M. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2011. 368 s. ISBN 978-80-246-1966-8.
- GAVORA, P. a kol. 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. [cit. 2012-03-28]. ISBN 978-80-223-2951-4. Dostupné na internete: <<http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>>.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitatívni výzkum*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 978-80-7367-4854..
- JANDOUREK, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- JEŘÁBEK, H. 1992. *Úvod do sociologického výskumu*. [online]. Praha: Carolinum, 1992. [cit. 2012-03-27]. Dostupné na internete: <<http://sp.ic.cz/files/22/skripta.pdf>>.
- KÁLLAY, A. 2010. *Výskum v sociálnej práci – súčasný stav na Slovensku*. In: BEROVÁ, L. – KRÁĽOVÁ, Z. – ŠRAMATÁ, M. 2010. *Zborník z 2. ročníka medzinárodnej konferencie. Výskum v sociálnej práci*. Trnava: Trnavská univerzita, 2010. ISBN 978-80-8082-341-2, s. 43 – 44.
- KAŠPAROVÁ, E. – KOMÁRKOVÁ, R. – SURYNEK, A. 2001. *Základy sociologického výskumu*. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.
- LOUČKOVÁ, I. 2001. *Směrem k integrovaným strategiím nejen ve výskumu v sociální práci*. In: *Sociológia*. [online]. 2001, vol. 33, no. 4 [cit. 2012-04-05]. Dostupné na internete: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/2bd35cfdb641bb69b06f63430fd25a98155a9328_145_01-3LOUCK.pdf>. ISSN 1336-8613.

- MATULAYOVÁ, T. - FILIPOVÁ, M. 2008. *Sociálna práca v SR a vo vybraných krajinách EÚ. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 16. – 17. 10. 2008 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: mesto Banská Bystrica, 2008. ISBN 978-80-970027-4-9, s. 49 – 59.
- MATULAYOVÁ, T: 2008. *Budúcnosť systému sociálnych služieb na Slovensku*. In: MELKUSOVÁ, H. 2002. *Sociológia*. Prešov: Fakulta výrobných technológií TU Košice, 2007. 104 s. ISBN 80-7099-940-3.
- MOŽNÝ, I. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Slon, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.
- ONDREJKOVIČ, P. 2003. *K otázkam komplementarity kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu (v sociológii výchovy a mládeže)*. In: *Sociológia*. [online]. 2003, vol. 35, no. 4 [cit. 2012-04-05]. Dostupné na internete: <<http://ff.ucm.sk/Slovensky/Katedry/dokumenty/dok/3kvantkvalita.pdf>>. ISSN 1336-8613.
- PAVLOVIČOVÁ, A. – RADKOVÁ L. 2010. *Niekoľko poznámok k etickým aspektom výskumu*. [online]. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. [cit. 2012-03-28]. ISBN 978-80-89271-89-4. Dostupné na internete: <<http://www.prohuman.sk/socialna-praca/niekoľko-poznamok-k-etickym-aspektom-vyskumu>>.
- PLÁVKOVÁ, O. 2005. *Sociologické metódy prieskumu trhu*. Bratislava: ekonóm, 2005. 126 s. ISBN 80-22520-75-6.
- PLÁVKOVÁ, O. 2008. *Základy sociologického výskumu*. Bratislava: Ekonóm, 2008. 108 s. ISBN 978-80-225-2550-3.
- POLONSKÝ, D. 2000. *Základy sociologického výskumu*. Topoľčany: Prima print, s. r. o., 2000. 200 s. ISBN 80-96811-02-9.
- Postavenie sociálnej práce v systéme vied*. [online]. 2011, [cit. 2012-04-05]. Dostupné na internete: <www.socpraca.nazory.cz/uploads2/vylozit/4.doc>
- PUNCH, K. 2005. *Introduction to social research. Quantitative and qualitative approaches*. London: Sage, 2005. 320 s. ISBN 0-761-94417-6
- REICHEL, J. 2004. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 260 s. ISBN 80-86432-80-7.
- SILVERMAN, D. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, 2005. 327 s. ISBN 80-55109-04-4.
- SINGH, K. 2007. *Quantitative social research methods*. London: Sage, 2007. 431 s. ISBN 0-761-93383-2

- TKÁČ, V. 2011. *Ľudské práva – rovnosť, spravodlivosť a solidarita v sociálnej práci*. In: *Politiky a paradigmata sociálnej práce: Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati v Zlíně, 2011. [cit. 2012-04-05]. ISBN 978-80-7318-994-5. Dostupné na internete: <<http://www.sockonference.fhs.utb.cz/sbornik.pdf>>.
- TOKÁROVÁ, A. a kol. 2003. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov: Akcent Print, 2003. 573 s. ISBN 80-968367-5-7.
- TOMEŠ, I. 2010. *Úvod do teórie a metodologie sociálnej politiky*. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-736-7680-3.
- TOMEŠ, I. 2011. *Sociální pracovníci dnes a zítra*. In: *Politiky a paradigmata sociální práce: Co jsme zdědili a co s tím uděláme?* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati v Zlíně, 2011. [cit. 2012-04-05]. ISBN 978-80-7318-994-5. Dostupné na internete: <<http://www.sockonference.fhs.utb.cz/sbornik.pdf>>.
- Výročná správa Inštitútu pre výskum práce a rodiny za rok 2011. [online]. 2012, [cit. 2012-04-06]. Dostupné na internete: <<http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/Inepublikacie/vyroczna%20sprava%202011.pdf>>
- VYHNALOVÁ, M. 2010. *Sociologický výskum. Teória a základy štatistického spracovania údajov*. Liptovský Mikuláš: Personálny Úrad ozbrojených síl SR, 2010. 116 s. ISBN 978-80-89261-34-5.
- ZÁKON č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách
- ZICH, F. 2007. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Eupress, 2007. 116 s. ISBN 80-86754-19-7.
- ŽIAKOVÁ, E. a kol. 2011. *Sociálna práca. Teoretické východiská a praktické kontexty*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011. 286 s. ISBN 978-80-7097-870-2.